

STORTINGET

Representantforslag 186 S

(2024–2025)

fra stortingsrepresentantene Kathy Lie og Freddy André Øvstegård

Dokument 8:186 S (2024–2025)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kathy Lie og Freddy André Øvstegård om barns rettigheter inn i sosialtjenesteloven – et styrket barne- og familieperspektiv i Nav

Til Stortinget

Bakgrunn

Barns rettigheter er forankret i Grunnloven § 104, som fastslår at barn har krav på respekt for sitt menneskeverd, rett til å bli hørt i saker som gjelder dem, og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger og avgjørelser som berører barn. FNs barnekonvensjon, som er inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven, forplikter Norge til å sikre at barns beste blir et reelt og styrende prinsipp i all forvaltning som angår barn.

Utfordringen ved dagens praksis

Praksisen viser at etterlevelsen av barns rettigheter, slik de er forankret i Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon, ikke fungerer tilfredsstillende. Tilsynsmyndigheter og fagpersoner har vært tydelige på at dagens praksis viser at Navs vurderinger i saker som angår barnefamilier, ofte ikke inkluderer en systematisk vurdering av barnas behov. Når praksisen ikke fungerer, må lovverket tydeliggjøres, og det er et behov for å skjerpe sektorlovene som regulerer velferdstjenestene. Verken sosialtjenesteloven, folketrygdloven eller Nav-loven inneholder bestemmelser om barnets beste eller barns rett til å bli hørt, noe som svekker barns rettsstilling. For

å sikre at Nav-kontorene faktisk ivaretar barns behov på en systematisk og forpliktende måte, er det nødvendig at disse lovene styrkes og at barns rettigheter eksplisitt innlemmes i lovverket.

Økende økonomisk usikkerhet

Ifølge SSB vokser i underkant av 100 000 barn i Norge opp i familier med vedvarende lav inntekt, og halvparten av disse familiene er i kontakt med Nav. De nyeste KOSTRA-tallene viser at over 80 000 barn lever i familier som mottar økonomisk sosialhjelp, og 20 000 av disse bor i familier som har mottatt sosialhjelp over lengre tid. Selv om sosialhjelp er ment som en midlertidig ordning, viser statistikken at mange barnefamilier er avhengige av disse ytelsene over tid.

Økonomisk usikkerhet og Navs avgjørelser rammer barn direkte. Forskning viser at barn som vokser opp i familier med vedvarende lav inntekt, har større risiko for å oppleve materielle mangler, sosial ekskludering, psykiske helseplager og lavere deltakelse i skole- og fritidsaktiviteter. Dyrtiden de siste årene forverret situasjonen for mange familier. Økte priser på mat, strøm og andre nødvendige utgifter har ført til at flere barnefamilier strever med å dekke grunnleggende behov. Nav har registrert en økning i antall sosialhjelpsmottakere med forsørgeransvar på 14 prosent fra 2023 til 2024, og det er grunn til å tro at denne økningen har fortsatt i 2025. Det er altså en tendens til kraftig økning i andelen barnefamilier som trenger sosialhjelp.

Mangler i Navs vurdering av barns behov

Sosialtjenesteloven regulerer økonomisk sosialhjelp og andre velferdstjenester som er avgjørende for

mange familier i en sårbar økonomisk situasjon. Flere rapporter og tilsyn har vist at Nav i møte med barnefamilier som søker sosialhjelp, ikke systematisk vurderer barns behov i sin saksbehandling. I sitt landsdekkende tilsyn 2022–2023 påviste Helsetilsynet lovbrudd ved 85 prosent av Nav-kontorene i tilsynet (48 av 58 tilsyn), og konkluderte med at barn ikke får den oppfølgingen de har krav på. Tilsynsrapportene peker på at:

- Kartleggingen av barnas behov ofte er mangelfull eller fraværende.
- Navs beslutninger sjelden dokumenterer vurderinger av barnets beste.
- Mange familier ikke informeres om sine rettigheter til støtteordninger som kan komme barna til gode.
- Barns medvirkning i beslutninger som angår dem, ikke blir ivaretatt.

Når Nav ikke kartlegger barns behov, vet ikke saksbehandlerne hvilke utfordringer familien står overfor, og mange familier er uvitende om hvilke rettigheter de kan kreve. Konsekvensene kan blant annet være at barnefamilieene ikke får synliggjort kostnadene ved å forsørge barna, at de ikke får den støtten de har krav på, og at barna ikke får nødvendig hjelp fra andre velferdstjenester. I praksis betyr dette at barn ikke får nødvendig utstyr til fritidsaktiviteter, klær til skoleturer eller støtte til å reparere sykkel.

Situasjonen er alvorlig, men ikke overraskende. Et tilsvarende landsdekkende tilsyn ble gjennomført i 2012 – med samme resultat. Over ti år har gått uten at det er satt inn tiltak som har bedret situasjonen for barn. Helsetilsynet omtaler dette som «omfattende svik.»

Riksrevisjonen (Dokument 3:11 (2013–2014)) Riksrevisjonens undersøkelse av barnefattigdom) og Sivilombudet (2016) har tidligere pekt på lignende utfordringer, uten at det er gjort systematiske endringer for å rette opp i situasjonen. Ekspertgruppen for barn i fattige familier har derfor i rapporten En barndom for livet anbefalt at prinsippet om barnets beste lovfestes i sosialtjenesteloven. Barneombudet har også understreket at barns rettigheter ivaretas bedre i de sektorene hvor de er eksplisitt regulert i særlovgivningen, som i barnevernloven og utlendingsloven. Forslagsstillerne viser også til opplæringslova, hvor barns beste nylig er innlemmet for å sikre en bedre praksis.

For å sikre at barns behov systematisk vurderes i Navs saksbehandling, og for å styrke rettssikkerheten til barn i familier som mottar sosialhjelp, er det nødvendig å lovfeste prinsippet om barnets beste i sosialtjenesteloven. En slik lovfesting vil bidra til:

1. Styrket rettssikkerhet – Lovfesting av barnets beste i sosialtjenesteloven vil ikke endre rettstilstanden, men synliggjøre hva som faktisk er gjeldende rett.

Dette vil bidra til å styrke barns rettsstilling og sikre at prinsippet blir fulgt i praksis.

2. Forpliktende praksisendring – Nav må dokumentere hvordan barnets beste er vurdert, noe som vil redusere risikoen for tilfeldige eller mangelfulle vurderinger. Barn og familier vil få et klarere rettslig grunnlag for å kreve at barns behov vurderes i alle vedtak.
3. Bedre kartlegging av barns behov – Lovfesting vil gi et tydeligere mandat for systematisk kartlegging og økt kompetanse hos Nav-ansatte. Helsetilsynets risikovurdering av de sosiale tjenestene i Nav fra 2022 viser blant annet at mange Nav-ansatte ikke har tilstrekkelig bevissthet om at barn er omfattet av deres samfunnsoppdrag.
4. Helhetlig innarbeiding av barns rettigheter – Lovfestingen i sosialtjenesteloven bør følges opp med lignende endringer i folketrygdloven og Nav-loven for å sikre en helhetlig praksis.
5. Styrker arbeidslinja – Lovfesting av barns rettigheter vil bidra til økt økonomisk stabilitet og redusert levekårsstress for familier, noe som igjen kan gjøre det lettere for foreldre å delta i arbeidslivet og styrket sosial mobilitet.

Lovendring nødvendig for reell endring i praksis

Å innføre prinsippet om barnets beste i sosialtjenesteloven er en viktig start, men ikke tilstrekkelig for å sikre reell endring i praksis. Prinsippet må også innlemmes i folketrygdloven og Nav-loven for å unngå usikkerhet om hvordan det gjelder i statlige tjenester. Arbeids- og velferdsdirektoratet har påpekt i sitt høringsvar til ekspertgruppen for barn i fattige familier at dersom prinsippet kun lovfestes i sosialtjenesteloven, kan det tolkes som at det ikke gjelder andre steder. For å sikre en helhetlig og forpliktende praksis må barneperspektivet styrkes i hele lovverket knyttet til Nav.

Barns rettigheter må ikke bare være en teoretisk forpliktelse, men må innlemmes i lovverket på en måte som sikrer at de etterleves i praksis. Selv om barns rettigheter er nedfelt i Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon, og er nevnt i Navs retningslinjer og veiledere, viser både tilsyn og praksis at dette ikke er nok. Uten en tydelig lovfesting og forpliktende mekanismer risikerer man at barnets beste ikke blir systematisk vurdert i saksbehandlingen.

For å sikre at barns rettigheter faktisk får gjennomslag i saksbehandlingen, må lovverket klargjøre at prinsippet om barnets beste er ufravikelig og forpliktende. Dette er ikke bare en nødvendighet for rettssikkerheten, men en investering i et mer rettferdig og inkluderende velferdssystem.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å innlemme prinsippet om barnets beste i sosialtjenesteloven.
2. Stortinget ber regjeringen sørge for at barns behov systematisk kartlegges i Navs saksbehandling.
3. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i statsbudsjettet for 2026 med en vurdering av om prinsippet om barnets beste bør innlemmes i folketrygdloven og Nav-loven.

9. april 2025

Kathy Lie

Freddy André Øvstegård

